Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців соціономічної сфери

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
16 грудня 2024 року

ОДЕСА

УДК: 371.013+378(01)

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:
Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор.
Соловейчук Олена Максимівна – фахівець Південноукраїнського центру професійного розвитку керівників та фахівців соціономічної сфери.

Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол №7 від 26 грудня 2024 р.)

Рецензенти:
Фурман Анатолій Анатолійович - доктор психологічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту гуманітарних наук Національного університету "Одеська політехніка"

Пєнов Вадим Васильович - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізіології здоров'я і безпеки людини та природничої освіти Одеського національного університету імені І.І.Мечникова

Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у закладах освіти: збірник матеріалів всеукраїнської науково-методичної конференції. Одеса : Університет Ушинського, 2024. 208 с.

До збірника ввійшли матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції, присвяченої різним аспектам організації освітнього процесу в умовах цифрової трансформації, сучасним методам та формам організації освітнього процесу у закладах освіти різного рівня, підготовці фахівців соціономічної сфери у закладах освіти.

Науковці висвітлюють питання щодо сучасних форм і методів організації освітнього процесу в умовах цифрової трансформації.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть їх автори.

© Університет Ушинського

КОРГУН Лариса Миколаївна

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

В останні роки переважна кількість розвинутих країн декларують принцип побудови «суспільства для всіх». Цей принцип передбачає рівний доступ до якісної освіти всіх верств населення. Низка резолюцій Генеральної асамблеї ООН як пріоритетне завдання розглядає сприяння забезпеченню рівних можливостей для осіб з обмеженими можливостями здоров'я, що означає перенесення акцентів щодо цієї категорії осіб з питань медичної допомоги, опіки, надання їм допомоги в адаптації на реформування самого суспільства, де особа з обмеженими можливостями не почуватиметься неповноцінною, де вона зможе без обмежень задовольняти свої потреби, у тому числі потребу в якісній освіті. Якісна освіта передбачає, передусім, задоволення особливих освітніх потреб кожного індивіда без відриву такого індивіда від соціального оточення, сім'ї, друзів. «Освіта має пропонуватися в рамках можливого, у загальноосвітніх навчальних закладах, без будь-яких проявів дискримінації щодо дітей та дорослих інвалідів» - така офіційна позиція Європейського Союзу, яка була виражена Комісією ООН з прав людини та ЮНЕСКО.

Нині в Україні, як і у всьому цивілізованому світі, кожен індивід розглядається фахівцями не з точки зору наявності у нього тих чи інших особливостей розвитку, а з погляду можливостей, що залишилися неспотвореними. Основним у соціальній моделі є положення про те, що не особистість має пристосовуватися до суспільних, соціальних, економічних та інших відносин, а навпаки, суспільство має створити умови для задоволення особливих потреб кожної особи. Така модель суспільної поведінки передбачає, кожен індивід, незалежно від його особливостей, має право на: автономність; участь у громадській діяльності; створення системи суспільних зв'язків; прийняття суспільством усіх без винятку, кожного індивіда.

З самого початку існування незалежної української держави міжнародні договори, які стосуються прав людини і громадянина, включаючи право на освіту, стало невід'ємною частиною національного законодавства України. У 1994 році Україна ухвалила декларацію про принципи, політику та Рамки Дій стосовно освіти осіб з особливими освітніми потребами, що були зазначені рішенням Саламанкської конференції. Це був перший Міжнародний документ який дав тлумачення таким поняттям, як: «інклюзивне навчання», «інклюзивна школа», «особливі освітні потреби» та проголосив керівні принципи впровадження «освіти для всіх» на всіх її рівнях. Подальші продуктивні кроки розбудови інклюзивної освіти в нашої країні пов'язані з Постановою КМУ від 15 серпня 2011 р. N 872, якою вперше був затверджений Порядок організації

інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Саме в ці часи провідними фахівцями розробляються методологічні та дидактичні основи інклюзивного навчання, під впливом яких почав здійснюватися найбільш стрімкий розвиток та розбудова інклюзивної освіти, як системи, яка є невід'ємною частиною Нової української школи[7]. Згідно з діючою редакцією Закону України «Про освіту» держава не тільки створює умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів, а також забезпечує виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері освіти. (Ст.3, п. 6). Цей закон передбачає також, що «Держава забезпечує підготовку фахівців для роботи з особами з особливими освітніми потребами на всіх рівнях освіти» (ст.19, п.2). «Особам з особливими освітніми потребами освіта надається нарівні з іншими особами, у тому числі шляхом створення належного фінансового, кадрового, матеріально-технічного забезпечення та забезпечення розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби таких осіб, визначені в індивідуальній програмі розвитку» [1].

Проблема подальшої соціалізації осіб з особливими освітніми потребами до житті у суспільстві, їх повноцінна адаптація без будь-яких перешкод потребує також створення діючої моделі залучення їх до загальноосвітнього простору у сучасних українських вищих. Така модель повинна враховувати всі труднощі, які зустрічає людина з обмеженнями життєдіяльності на шляху до освіти. Універсальний дизайн, який визначається «Законом про освіту», як: «дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг» повинен розповсюджуватися не тільки на архітектурну складову середовища, а й включати в себе технічне і навчально-методичне забезпечення, соціально-культурний та психологічний супровід, правову підтримку всіх учасників навчального процесу[1].

Разом з цим, нормативні документи наполягають на необхідності запровадження в навчальному процесі осіб з особливими освітніми потребами ще й розумного пристосування, під яким розуміють «запровадження, якщо це потрібно в конкретному випадку, необхідних модифікацій і адаптацій з метою забезпечення реалізації особами з особливими освітніми потребами конституційного права на освіту нарівні з іншими особами»[1];

При цьому особа з особливими освітніми потребами законом «Про вищу освіту» визначається, як «особа з інвалідністю, яка потребує додаткової підтримки для забезпечення здобуття вищої освіти» [2].

Розроблений на основі закону України «Про вищу освіту» кабінетом міністрів України «Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти» підкреслює, що «Заклади вищої освіти надають освітні послуги здобувачам освіти на рівній основі без дискримінації, незалежно від … стану

здоров'я та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності усіх здобувачів освіти»[3].

Організація освітнього процесу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в закладах вищої освіти, за означеним документом, передбачає: створення інклюзивного освітнього середовища та застосування принципів універсального дизайну в освітньому процесі.

Важливою складовою вимог держави до закладу вищої освіти є приведення території закладу вищої освіти, будівель, споруд та приміщень у відповідність з вимогами державних будівельних норм, стандартів та правил [3].

Низка вимог Постанови, пов'язана з методичною складовою навчального процесу: це й забезпечення необхідними навчально-методичними матеріалами та інформаційно-комунікаційними технологіями; це також забезпечення в разі необхідності адаптацій та модифікацій навчального матеріалу; це й застосування в освітньому процесі найбільш прийнятних для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами методів і способів спілкування (шрифт Брайля, жестова мова) це й можливе залученням відповідних фахівців [3].

Запропонована також можливість навчання за індивідуальним навчальним планом, який повинен розроблятися за участю здобувача та враховувати його особливості[3].

Викликає деякий сумнів доцільність запропонованого Постановою спеціального навчально-реабілітаційного та соціального супроводу, який передбачає допомогу в організації освітнього процесу, написання та моніторинг виконання індивідуального навчального плану здобувача освіти з особливими освітніми потребами, організацію індивідуальних консультацій та системну діяльність, яка включає надання психологічної та педагогічної допомоги здобувачам освіти з особливими освітніми потребами під час освітнього процесу; заходи щодо створення умов для соціальної та соціально-побутової підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, в тому числі надання інформації та допомоги у влаштуванні в гуртожиток, отриманні технічних засобів реабілітації, організації волонтерської допомоги для підтримки таких здобувачів освіти [3].

Разом з тим, організовуючі освіту осіб з особливими освітніми потребами в закладі вищої освіти ми повинні розуміти, що вища освіта припускає не тільки одержання особою сукупності «систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей», а й підкреслює, що вони повинні бути за складністю вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти та відповідати змісту освітньо-професійних програм зі спеціальності. В свою чергу, освітньо-професійні програми розробляються відповідно до Законів України та являються «нормативним документом, який регламентує нормативні, компетентнісні, кваліфікаційні, організаційні,

навчальні та методичні вимоги у підготовці здобувачів певного рівня вищої освіти будь-якої галузі знань[2].

Отже, здобувачі вищої освіти бакалаврського рівня повинні оволодіти науковими та практичними знаннями та вміннями у сфері професійної діяльності, та демонструвати спроможність до комунікації з певним рівнем професійної аргументації, здатність до розв'язання складних спеціалізованих задач і практичних проблем у сфері професійної діяльності. Вони повинні бути здатними до управління складною технічною або професійною діяльністю чи проектами, спроможні нести відповідальність за вироблення та ухвалення рішень у непередбачуваних робочих та/або навчальних контекстах.

Разом з тим, організаційно-методичні засади навчального процесу у загальноосвітніх навчальних закладах, в том числі й вищих, орієнтовані, більшою мірою, на осіб із типовим розвитком, та зазвичай не враховують особливостей пізнавальної діяльності здобувачів з особливими освітніми потребами. Невідповідність форм і методів взаємодії з такими студентами може створювати передумови для формування у них негативного ставлення до навчання, а в найважчих випадках - поведінка здобувача освіти буде порушуватися, може відбуватися його дезадаптація.

Потенціал вищої освіти для таких людей, на наш погляд, полягає в тому, що на базі вищих навчальних закладів різного рівня акредитації є можливим створення такої моделі комплексного супроводу студентів із інвалідністю, яка дозволить їм оволодіти всіма необхідними професійними компетентностями, отже буде сприяти забезпеченню їм в майбутньому достатньої автономності, соціалізації та адаптації у суспільстві.

Поставлені перед системою вищої освіти завдання, перш за все потребують, створення реально існуючого, а не декларативно зазначеного безбар'єрного середовища, максимально наближеною до можливостей всіх категорій студентів, незалежно від їх фізичних і сенсорних можливостей. Вирішення цього завдання вимагає не тільки обладнання пандусів, підйомників, спеціального обладнання місць для занять людині у візку, спеціального обладнання туалетів у всіх корпусах і гуртожитках для студентів з порушенням функцій опорно-рухового апарату, а також обладнання спеціальних стендів для сліпих з розкладом занять шрифтом Брайля, маркування кабінетів шрифтом Брайля, розмітки коридорів спеціальною фарбою і гумовими накладками для полегшення орієнтування в просторі студентам з порушенням зору, звукове сповіщення про початок занять для сліпих, додаткове освітлення робочого місця для них. Зрозуміло, що все вищеназване потребує додаткового ресурсу, у тому числі й матеріального.

По-друге, це надання ефективного комплексного супроводу студентам з обмеженнями життєдіяльності у системі вищої освіти, якій включає як створення центрів технічної допомоги, обладнаних комп'ютерним

тифлокомплексом з синтезатором української мови, принтером, якій використовує шрифт Брайля, приладами для підсилення звуку для нечуючих студентів, так і розробку банку лекцій з дублюючим рядком (або сурдоперекладом) для глухих, підготовку візуального матеріалу до курсів у вигляді схем, що полегшують розуміння досліджуваного матеріалу людьми, що не чують, створення для них підручників до предметів, максимально адаптованих до специфіки сприйняття словесного матеріалу. І це також потребує додаткового ресурсу.

Необхідно також введення в навчальне навантаження обов'язкових додаткових консультацій для студентів із сенсорними дефектами, і для студентів з обмеженими можливостями здоров'я, які обрали дистанційну форму навчання. Це потребує розробки інтерактивних навчально-методичних комплексів до дисциплін для маломобільних студентів для здійснення дистанційної форми навчання.

Забезпечення повноцінного навчально-реабілітаційного супроводу повинно призвести до розширення функціональних обов'язків психологічної служби університету в напрямку надання психологічної підтримки студентам з числа осіб з обмеженими можливостями здоров'я, що зажадає від її співробітників оволодіння знанням психологічних особливостей даної категорії і вміння працювати з клієнтом, що знаходяться в умовах сенсорної (або рухової) деривації.

Підготовка кадрів до роботи зі студентами з обмеженнями життєдіяльності та інформування всього професорсько-викладацького складу університету щодо психологічних особливостей студентів з обмеженими можливостями здоров'я та методів роботи з ними доцільно було б проводити за рахунок організації безкоштовних курсів для викладачів. Також доцільно, на наш погляд, введення в штат кожного університету ставки сурдоперекладача.

Окремого розгляду потребує соціально-культурний супровід студентів з особливими освітніми потребами на всіх етапах навчання у ЗВО.

Таким чином можна констатувати, що українське суспільство має змогу стати таким, де особа з особливими освітніми потребами буде повністю інтегрованою в університетський освітній простір, не відчуватиме себе дискримінованою, де вона зможе без обмежень задовольняти свої потреби, в тому числі і потребу забезпечення рівного доступу до якісної вищої освіти, якщо українські університети отримають від держави додатковий ресурс, спрямований на реалізацію вже прийнятих Законів щодо «освіти без обмежень».

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» 2145-VIII від 05.09.2017, ст. 19, ст. 20 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

2. Закон України «Про вищу освіту» 1556-VII від 01.07.20214, ст.1, ст.3, ст. 4. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text

3. Постанова КМУ від 10.07.2019 №635 Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-%D0%BF#Text

4. Коргун Л.М., Дудра О.В. Соціально-психологічна адаптація дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному закладі дошкільної освіти. *Інноваційна педагогіка.* 2022. Випуск 52 Том 1. С. 70-76.

5. Коргун Л.М. Формування психологічної готовності майбутніх вихователів ЗДО до роботи в умовах інклюзії. *Inclusion and inclusive education: European and national dimensions* : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 268 p. С.111-134

6. Коргун Л.М., Булах А.А. Формування інклюзивної компетентності у студентів дошкільного факультету в особливих умовах. *Інноваційна педагогіка.* 2023. Випуск 63 Том 2, С. 51-57.

7. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А.А. Київ: « А. С. К. », 2012. 308 с.

КОСТЯШКІН Іван Олександрович

СУЧАСНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ КУРСУ «ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО»

В сучасних умовах Україна постає перед глобальними викликами включаючи проблеми екологічної, продовольчої безпеки, що мають загальносвітовий характер. Водночас володіючи найкращими у світі земельними ресурсами виникає питання їх ефективного використання та охорони, що вимагає належного правового забезпечення та правозастосовної практики. Відтак формування сучасного правника неможливе без достатнього володіння теоретико-правовою матерією земельного права та особливостей її практичного застосування. Наведене вимагає більш детального дослідження сучасних форм та методів навчання які мають бути використані при викладанні курсу «Земельне право».

Серед засобів професійно спрямованого навчання, як відомо виділяють традиційні методи включаючи лекційні курси, семінарські та практичні заняття та інноваційні, так звані активні та інтерактивні методи що передбачають максимальне залучення студентів до професійних практик. Якщо активні методи навчання передбачають взаємний обмін інформацією між викладачем та студентом, то завдання інтерактивних методик спрямовані на вироблення активної позиції в процесі колективної, групової співпраці студентів при

штучного інтелекту під час проєктування вибіркових навчальних дисциплін	
КАЛЮЖНА Юлія Іванівна Інноваційні підходи до викладання політології: досвід проєктного навчання	53
КИНЄВА Поліна Петрівна Особливості використання сучасних методів навчання при підготовці фахівців з фізичного виховання	56
КОВИЛІНА Вероніка Геннадіївна Transforming education through distance learning approaches	59
КОЛБІНА Людмила Анатоліївна Формування ціннісного ставлення молодших школярів у процесі спілкування в інклюзивному освітньому середовищі	62
КОРГУН Лариса Миколаївна Професійна підготовка здобувачів з особливими освітніми потребами в закладах вищої освіти України	65
КОСТЯШКІН Іван Олександрович Сучасні форми та методи навчання при викладанні курсу «Земельне право»	70
КРАВЕЦЬ Ірина Михайлівна Цінність здобуття вищої освіти, її особливості та сучасні виклики	72
КРИМОВА Наталія Олексіївна Reflective environment as a basis for the implementation of innovative teaching methods in higher education institutions	75
КУЧЕРУК Олег Олексійович К питанню про викладання дисципліни «Історія морського судноплавства» в навчальних закладах України	79
ЛЕОНОВА Вероніка Іванівна Організація соціально-педагогічного тренінгу	82
ЛИСИЧЕНКО Микола Леонідович Зміна навчальних планів підготовки фахівців з енергетичних спеціальностей	84
ЛИТВИНЕНКО Ірина Леонідівна До питання про поняття конституційного права України як галузі права та освітнього компонента	86
МЕЛЬНИЧЕНКО Марина Василівна, МЕЛЬНИЧЕНКО Віталій Григорович Стосовно учбового репертуару здобувачів-піаністів бакалаврату	89
МУЛИК Катерина Олександрівна Психолого-педагогічні аспекти іншомовної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти	95
НЕПОМНЯЩА Ірина Миколаївна Інноваційні технології як	99